

Cestopisy

■ Od ideologických postulátů k subjektivní pravdě jedince

Od konce padesátých let určovalo proměny českého cestopisu výrazné žánrové i tematické rozrůžňování, spojené s jeho odklonem od přímočaře ideologické funkce.

Přispívalo k tomu i zmnožení časopiseckých tribun a edičních řad, v nichž cestopisy pravidelně vycházely. Vedle specializovaného, popularizačního časopisu Lidé a země, který byl založen roku 1952 a měl nejvyšší náklad z tehdejších měsíčníků, se cestopisné reportáže – nejednou na pokračování – často objevovaly i v týdenících Literární noviny, Kultura a Kulturní tvorba. K přispěvatelům časopisu Lidé a země, který také recenzoval nové cestopisné tituly, patřili mimo jiné Miloslav Stingl, Stanislav Bártl, Milada Ganguliová, L. M. Pařízek, Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund či Václav Šolc. Do Literárních novin umisťovali své příspěvky Jan Werich (seriál Jan Werich a labyrint světa z roku 1958 obsáhl jednak reportáže ze světové výstavy v Bruselu, jednak některé kapitoly z pozdější knihy Italské prázdniny), Jaroslav Putík (Dálky, čas. 1960), Adolf Hoffmeister (Mrakodrap v pralese, čas. 1963), František Nepil (humoristický cestopis Srpen s bejbinkou, čas. 1965), Miroslav Horníček (Javorové listy, čas. 1967) a další. Do Kultury psali například Lumír Čivrný (Ostrov mladé svobody, čas. 1961), Miroslav Filip, Adolf Hoffmeister, Miroslav Holub (Anděl na kolečkách, čas. 1962), Josef Kadlec (Čas na Něvském, čas. 1961), Zdeněk Mahler, Jaroslav Mrnka (Italské capriccio, čas. 1960), Bohumil Říha, Jiří Šotola a Karel Šiktanc (Raci a racci, čas. 1962), do Kulturní tvorby mimo jiné Irena Dubská, Ota Filip, Adolf Hoffmeister, Dušan Havlíček, Václav Kubík či Radoslav Selucký. Široký zájem publika o cestopisy se snažily uspokojit i obrázkové a společenské časopisy. Vedle Květů a Zapisníku to byl hlavně Svět v obrazech: zde publikovali například L. M. Pařízek, Miloslav Stingl, Václav Šolc, Milada Ganguliová, Věra Štovičková, na pokračování zde vycházel humoristický cestopis Achille Gregora Čtyři jedou za obzory (čas. 1959). Z nově založených edic měly rozhodující význam edice Kolumbus v nakladatelství Mladá fronta (kromě cestopisů tu vycházela hlavně literatura faktu) a Cesty v nakladatelství Orbis. Obě edice vycházely od roku 1960 a jejich těžiště leželo v překladech. Z literárního hlediska ovšem byla pro rozvoj cestopisné beletrie nejdůležitější edice Československého spisovatele Život kolem nás, v níž vyšly mimo jiné práce Dušana Hamšíka, Miroslava Holuba, Ireny Dubské, Evžena Menerta či Edy Kriseové.

Významnou tendencí šedesátých let byl přesun od objektivní informace k vyjádření subjektivního vztahu k popisované zemi: nejzdařilejší cestopisy šedesátých let napsali básníci, literáti a umělci (Jan Werich, Jaroslav Putík, Jiří Mucha, Miroslav Holub, Miroslav Horníček, Eda Kriseová), nikoli profesionální cestovatelé nebo experti na příslušnou zemi. To vedlo k žánrové diferenciaci, k uplatnění prvků fejetonu, osobní úvahy, meditace či vzpomínek, reportáže se silným subjektivním podtextem a podobně. Byla to přirozená součást vývoje literatury v šedesátých letech, kdy se proti dříve vševládající „objektivní“ roli ideologie prosazovala subjektivní pravda jedince, právo na osobní pohled a názor. Příznačné bylo také to, že nejpočetnější skupina cestopisů (Vladimíra Stuchla, Miroslava Holuba, Jiřího Muchy, Ireny Dubské) se vyrovnávala s americkou realitou, která svou technickou úrovní provokovala k poměřování ekonomické síly a životnosti obou světových systémů – socialismu a kapitalismu.

„Subjektivní“ cestopisy představovaly nepochybně vůdčí vývojovou tendenci, na druhé straně se vyskytovaly i pokusy o posílení faktického základu vyprávění: vznikaly tak cestopisy takřka encyklopedické, které usilovaly o představení dané země v její současnosti i historii, v rozmanitosti jejích geografických i etnografických segmentů. Tato tendence byla jen jinou formou reakce na propagandistický typ cestopisu padesátých let, který místo věcných informací přinášel fráze a idealizoval realitu exotických zemí. K encyklopedickým cestopisům (jejich povahu signalizují většinou již názvy) náleželo například *Maroko křížem krážem* JANA KOŘÍNKA (1959), *Indie zblízka* ERICHA HEROLDA, DUŠANA ZBAVITELE a KAMILA ZVELEBILA (1960), *Sto pohledů na Japonsko* JANA a VLASTY WINKELHÖFEROVÝCH (1964), *Dvakrát Pákistán* JANA MARKA a DUŠANA ZBAVITELE (1964) nebo *631 dní v Barmě* DAGMAR a JANA BEČKOVÝCH (1966). Jestliže jejich autoři přicházeli většinou do popisovaných zemí na delší studijní pobyty jako specialisté na jejich kulturu a dějiny, MILADA GANGULIOVÁ „svě“ Bengálsko poznala ještě důkladněji, neboť se tam již před druhou světovou válkou přivdala do širší rodiny slavného Rabíndranátha Thákura (po souboru reportáží o zvycích a všedním životě Bengálců *Obrázky z Bengálska* z roku 1963 vydala ještě knihu *V říši klenotů*, 1967, v níž se více soustředila na konkrétní lidské osudy).

Šedesátá léta byla ovšem obdobím, kdy stále ještě přežívaly silné iluze o převaze socialismu nad kapitalismem. Tyto iluze se obrazy zejména v publicistické podobě cestopisu, v aktuálních novinářských a reportážních formách, které mířily nejen do oblastí rychlého politického a společenského pohybu, jakými byly rozvojové země, ale i do ohnisek „západního světa“ a do centra „nové skutečnosti“, tedy do Sovětského svazu. Cestopis psaný zcela v intencích černobílé propagandy padesátých let (VÁCLAV JAROŠ: *Světla září nad Tiranou*, 1959; JIŘÍ STANO: *Bulharské léto*, 1962) se stal již přežitkem, nicméně pozůstatky propagandistického vidění světa v neproblematických protikladech „starého“ a „nového“ se objevovaly i nadále. Nacházely výraz především v iluzích o rychlém civilizačním a společenském pokroku

v zemích, které si vybojovaly samostatnost a zvolily socialismus či alespoň nekapitalistickou cestu vývoje.

Oslavou revoluce, která se samovolně asociovala s mládím, byly tři kubánské cestopisy: *Ostrov mladé svobody* LUMÍRA ČIVRNÉHO (1961) osobitý tým, že jej doplňovaly četné překlady básní kubánských autorů, zvláště Nicoláse Guilléna, i autorovy básně vlastní, *Kuba neexotická* STANISLAVA NEUMANNA (1961), v níž se také objevují citace kubánských básníků, a *Loviti žraloky dovoleno* IVANA KUBÍČKA (1964). Novinářsky živým jazykem jsou napsány, ale povrchností trpí knihy VĚRY ŠTOVÍČKOVÉ *Africké perokresby* (1960), *Afrika – rok jedna* (1963), *Bouře nad rovníkem* (1967) a *Prostor pro naději* (1967). Poněkud informovanější bylo a realitu výrazněji ctílo *Východoafrické safari* OLGY PRCHALOVÉ (1966).

Setkání Východu a Západu, sil pokroku a reakce, tematizovala reportáž JIŘÍHO ŠOTOLY a KARLA ŠIKTANCE z osmého mezinárodního festivalu mládeže v Helsinkách v červenci 1962 nazvaná *Raci a racci* (1962). Obdiv k realitě socialismu tlumočily reportáže ze Sovětského svazu, ať už byly inspirovány pouhou turistickou cestou (JIŘÍ MAREK: *Úsměvné pobřeží*, 1962), nebo předem dohodnutými setkáními s představiteli sovětské literární i divadelní kultury (JOSEF KADLEC: *Moskevský čas*, 1960; *Čas na Něvském*, 1961). Propagandistické naladění, potlačující reálné problémy oblastí, které ještě nevzkročily do moderních struktur 20. století, převládlo i v kazašských a sibiřských reportážích VÁCLAVA KUBÍKA *Kam zmizel kočovník* (1963) a *Na sobích stezkách* (1967), které nicméně usilovaly o poznání identity a ducha popisovaného kraje. Snahou o propagaci předností sovětské vědy měla k předchozím knihám blízko reportáž STANISLAVA BÁRTLA z Antarktidy *Tady končí svět* (1961), která se však z daného kontextu vymykala jak svou věcností a odbornou fundovaností, tak i živým reportérským podáním (autor byl jedním z prvních československých návštěvníků Antarktidy). Kontrastně vůči cestopisům s relikty propagandistického vidění reality působila kniha STANISLAVA RICHTRA *Neznámé Rumunsko* (1959), která byla programově apolitická, ale utápěla se v konvenční poetizaci reality.

V některých cestopisných knihách došlo k protnutí setrvačnosti žánru s dynamickými složkami, které předurčovaly jeho vývoj k subjektivní konfesi a k adekvátnějšímu, neideologickému vnímání reality. JAROSLAV MRNKA zařadil v cyklu reportáží ze západního Německa *Zázrak bez naděje* (1959) vedle textů, jejichž optika byla ještě zcela poplatná ovzduší studené války, i řadu portrétů levicových německých literátů, jejichž dikce byla již daleko otevřenější vůči možnostem dialogu mezi Západem a Východem. Zásadovost levicového intelektuála, který nezapírá své sympatie k řadovým italským komunistům a v příznacích hospodářské konjunktury cítí negativa imperialismu, si uchoval i druhý Mrnkův cestopis *Italské capriccio* (1962), který byl daleko otevřenější vůči realitě a plný postřehů o italských památkách i všedním životě obyčejných lidí.

Předsudky a iluze zcela nevyprchaly ani z knihy kulturního ataše v USA VLADIMÍRA STUCHLA *Dobry večer, Ameriko!* (1962; rozšíř. 1964), která svým poetickým, obrazným stylem i rozporuplným poměrem k americké realitě otevřeně navazovala na *Indiánské léto* Ludvíka Aškenazyho. Stuchl viděl klady i záporny amerického stylu života, snažil se být spravedlivý a nezaujatý; zachoval si však nadhled toho, kdo je přesvědčen, že zná recept na všechny civilizační choroby.

Neustálá potřeba zaujímat ke všemu správné stanovisko určila také knihu *Italská paleta* (1962). Její autoři MIROSLAVA a JOSEF TOMANOVI ve zřetelné návaznosti na předválečnou sociální baladiku vyhocovali sociální protiklady jižní Itálie. Některé z reportáží (z Neapole, Říma, Capri) se jim však stávaly prostředkem k reflexi vlastních tvůrčích dilemat a problémů (jedna z kapitol úzce korespondovala s Tomanovým románem *Po nás potopa*); snaha o vyčerpávající kunsthistorický výklad se přitom střetávala s faktickým diletantstvím.

Pozůstatkem „delegačního“ cestopisu padesátých let, tedy onoho typu, který spočíval v letmém záznamu z cesty státní delegace a který neměl šanci nahlédnout za kulisy oficiálně prezentované reality, byl *Let do Asie* ALENY BERNÁŠKOVÉ (1962). *Setkání v Jugoslávii* (1966) stejné autorky však již bylo zajímavým kompromisem mezi reportérskou zvědavostí a setrvačností ideologických postulátů. Bernášková své vyprávění vložila do úst Čechovi, který byl za války vězněn ve Slovinsku a nyní v Jugoslávii hledá své přátele z protifašistického odboje; na rozdíl od tohoto beletristického rámce jsou vlastní cestopisné postřehy bezpředsudečné a všímají si zejména „národních“ rysů jugoslávského socialismu.

JIRÍ HOCHMAN svou aktuální reportáž o alžírské revoluci *Svítání nad Džebely* (1963) koncipoval jako sérii portrétů osvobozeneckých vůdců, které přerůstají v obecnější zamyšlení nad francouzsko-alžírskou konfrontací. Jeho kniha vyrůstala z přímého osobního poznání frontových linií a revolučního zázemí a znamenala rehabilitaci novinářské reportáže z výbušných oblastí světa.

Osobitou obhajobou předválečné umělecké avantgardy byla kniha ADOLFA HOFFMEISTRA *Paříž & okolí* (1967), vzniklá spojením textů vyznavačských (o lásce k Paříži, o obdivu k francouzským delikatesám jako víno nebo sýry) a příležitostných (o českých výstavách v Paříži, pařížských galeriích a jejich aktuální náplni). Hoffmeister byl cestovatel vytříbeného vkusu a širokých kulturních znalostí i známostí, v poetice silně inspirovaný Iljou Erenburgem; jeho koncepce avantgardy vyrůstala z kontextu třicátých let: byla mu synonymem levicovosti a niterného souhlasu s politikou komunistických stran. Jednotu avantgardního postoje a sociálního cítění nezaprou ani Hoffmeisterovy reportáže z Jižní a Střední Ameriky *Mrakodrapy v pralese* (1963).

Značná část cestopisů byla v šedesátých letech spjata s propagací předností československého průmyslu, vědy a techniky ve světě, jak ji svou trilogií Afrika snů a skutečnosti v padesátých letech založili MIROSLAV ZIKMUND a JIRÍ

Fotografie z knihy
Jiřího Hanzelky
a Miroslava
Zikmunda
Tisíc a dvě noci,
1967

HANZELKA. Jejich nové knihy zachycovaly cestu po jihovýchodní Evropě, Blízkém a Středním Východě a Indii (*Obrácený půlměsíc*, 1961; *Tisíc a dvě noci*, 1967; *Světadíl pod Himálajem*, 1969). Uchovaly si svěžest reportérského postřehu, širokou obeznámenost s historií, ekonomickou i politickou situací daných zemí, jakož i smysl pro barvitost konkrétních lidských osudů, nicméně již nepřinášely další podněty k obnově žánru.

Českoslovenští experti působili v šedesátých letech v celé řadě exotických zemí a jejich svědectví přispívala jak k různorodosti cestopisného žánru, tak i ke zvyšování národního sebevědomí. Obsahově byly zajímavé knihy vyšlé z pera zahraničních československých expertů, jejichž působištěm byla africká Guinea (překladatel **MIROSLAV LEVÝ**: *Na deváté rovnoběžce*, 1967), sídliště trpasličích kmenů v centrální Africe (etnolog **PAVEL ŠEBESTA**: *Mezi nejmenšími lidmi světa*, 1959, spoluautorka **SÍNA LVOVÁ**), arabský Jemen (lékařka **ZDEŇKA MAREŠOVÁ**: *V zemi královny ze Sáby*, 1969, literárně zpracoval Arnošt Černík) nebo latinskoamerická Bolívie a Chile (etnograf **VÁCLAV ŠOLC**: *Indiáni na jezeře Titicaca*, 1966; *Pod chilskými sopkami*, 1969), popřípadě Kuba (herpetolog **ZDENĚK VOGEL**: *Na lovu vzácných krokodýlů*, 1967).

K linii propagace výsledků československé vědy a kultury se pojil i cestopis **NORBERTA FRÝDA** *S pimprlaty do Kalkaty* (1960), který byl ve své základní osnově záznamem o cestě skupiny brněnských loutkářů do Indie, Indonésie, na Cejlon a do Kambodže. Autor zde vystupuje především jako zprostředkovatel

kulturní výměny mezi odlehlými zeměmi, přibližuje českému čtenáři kulturní hodnoty (zejména loutkářské, divadelní, hudební a taneční) dálného Orientu a zároveň vyzvedá příznivé přijetí vyslanců české kultury mezi společenskými špičkami i obyčejnými lidmi. Znalost reálií, smysl pro humor, ironii a vytvoření kontaktu mezi vypravěčem a čtenářem se zde ovšem setkávají s propagandistickými floskulemi příznačnými pro cestopisy z předešlého období.

■ Cestopis jako nástroj politické a sociologické analýzy

Se snahou o hlubší a všestrannější pohledy na cizí země souviselo i uplatnění nástrojů politické a sociologické analýzy. Jestliže tato analýza nacházela prostor zvláště v cestopisech z vyspělých západních států, bylo to dáno vědomou i podvědomou tendencí autorů srovnávat životní podmínky a možnosti osobní realizace v socialistickém a kapitalistickém hospodářském systému. V cestopisech tohoto typu se výchozí přesvědčení o kapitalismu jako společnosti, která nemůže člověku nabídnout plnohodnotnou životní šanci, střetávalo s autorovým poznáním reality, která neodpovídala apriorním schématům, a toto původní přesvědčení přerůstalo ve vědomí možnosti různých alternativ životního stylu a také v přiznání ekonomické a technické převahy Západu nad Východem. Tyto práce tak znamenaly výrazný vývojový impuls pro cestopisný žánr i pro narůstající celospolečenskou diskusi o podobě socialismu a nutnosti politických a hospodářských reforem.

Textem, v němž se sociologická analýza stala přímo základem autorské metody a který představoval jeden z typických kroků, jimiž se československá společnost blížila k pražskému jaru 1968 a k jeho reformním snahám, byla faktografická próza IRENY DUBSKÉ *Americký rok* (1966). Kniha získala velmi široký a pozitivní ohlas. Oceňovány byly nejen její kvality odborné a publicistické, ale byly v ní shledávány i cenné rysy umělecké, a to jak v citu pro poezii americké krajiny a moderní civilizace, tak i v zachycení intelektuálních kruhů USA a jejich literárních a uměleckých snah.

Dubská už představovala v cestopisu mladou generaci, která již nebyla zatížena dědictvím druhé světové války, zatímco MILENA HONZÍKOVÁ v *Životu po italsku* (1967) posuzovala italskou skutečnost především prizmatem své osobní zkušenosti s fašismem. Zaměřila se na přežitky minulosti v italské společnosti, na stíny neofašismu, klientelismu, mafie a podobných jevů, nezůstala však slepá ani k rychlému rozvoji životní úrovně a technických podmínek života. Honzíkova psala vyloženě esejisticky, její osobní zážitky nehrály ve vyprávění takřka žádnou roli, rozhodující byla myšlenková rovina textu. Autorka se opírala o novinové zprávy, statistiky, úřední sdělení a příběhy konkrétních osob, jež při svém dlouhodobém pobytu v Itálii poznala, sloužily jen jako ilustrace obecných tvrzení. Jakkoli si zachovala své přesvědčení o překonanosti

kapitalismu, její práce byla již otevřená vůči realitě a střízlivá při jejím hodnocení.

Politická analýza a vztah k pohrobkům fašismu sehrály rozhodující roli i v knize DUŠANA HAMŠÍKA *Oběd s Adenauerem* (1966), v níž se dotkl historických a aktuálních problémů západoněmecké společnosti. Konkrétní reportéřské postřehy se zde střídají s esejistickými úvahami, přičemž Hamšík bohatě využil svých znalostí německé historie. Tematické těžiště tvoří otázky po překonání nacistické minulosti, hledání mírového soužití se socialistickými zeměmi a především úloha sociální demokracie. Styl se pohybuje mezi analytickým rozebíráním problémů z mnoha různých hledisek a faktografickou věcností, opírající se i o statistické údaje a sociologické výzkumy ze západních zdrojů. Estetického účinku dosáhl autor psychologizačními postupy v charakteristikách Konráda Adenauera a sociálnědemokratických politiků a využitím leitmotivů, který rytmizuje text a zvyšuje myšlenkovou sugesci výpovědi.

Výrazné rysy sociologické analýzy měla také kniha EVŽENA MENERTA *Na západ od Londýna* (1967). Autor, který vyučoval filozofii na ghanské univerzitě v éře levicového prezidenta Nkrumaha, se projevil jako reformní komunista, který měl až nezvykle uznalá slova pro příznivé důsledky anglického kolonialismu na životní styl a úroveň středních a vyšších vrstev v Ghaně, avšak postrádal hlubší pochopení pro identitu a osobitou kulturu černošských kmenů. Jeho cestopis kombinoval rovinu esejistických zamyšlení nad zvláštnostmi ghanské reality, v níž se mísí socializující tendence s kapitalistickou praxí, s rovinou osobních zážitků tíhnoucích k dobrodružnosti (výjezd na safari) a současně tón politickoanalytický (úvahy o diktátorských koncích afrických demokracií) s ironickým komentářem všedních zážitků i vypjatých dní politického převratu.

■ Cykly cestopisných fejetonů a umělecké reportáže

Pro nejvýznamnější proud cestopisů šedesátých let – ten, který směřoval k subjektivizaci optiky i výrazu – byl příznačný posun od koncepce dvojího světa ke koncepci světa jednoho. Nebyly to již rozdíly mezi kapitalismem a socialismem, které určovaly fakturu vyprávění, nýbrž rozdílné osudy jednoho a téhož člověka v rozděleném světě. Hledaly se spojnice mezi lidmi, jednota lidských snů a přání, kterou konkrétní geografické a geopolitické souřadnice jen tak či onak deformují. Svět se jevil jako společné dílo všech, v němž si obyčejní lidé mohou snadno porozumět a v němž překážky na cestě pokroku jsou spíše rázu civilizačního než ideologického.

Na počátku tohoto proudu stály *Italské prázdniny* JANA WERICHA (1960), které čtenáře oslovily osobitým humorem, uměním ve zkratce postihnout specifiku navštívených zemí, ale také příběhem putování, v jehož centru byl sám autor a jeho komická a plebejská autostylizace. Werichovy obrázky z cesty,

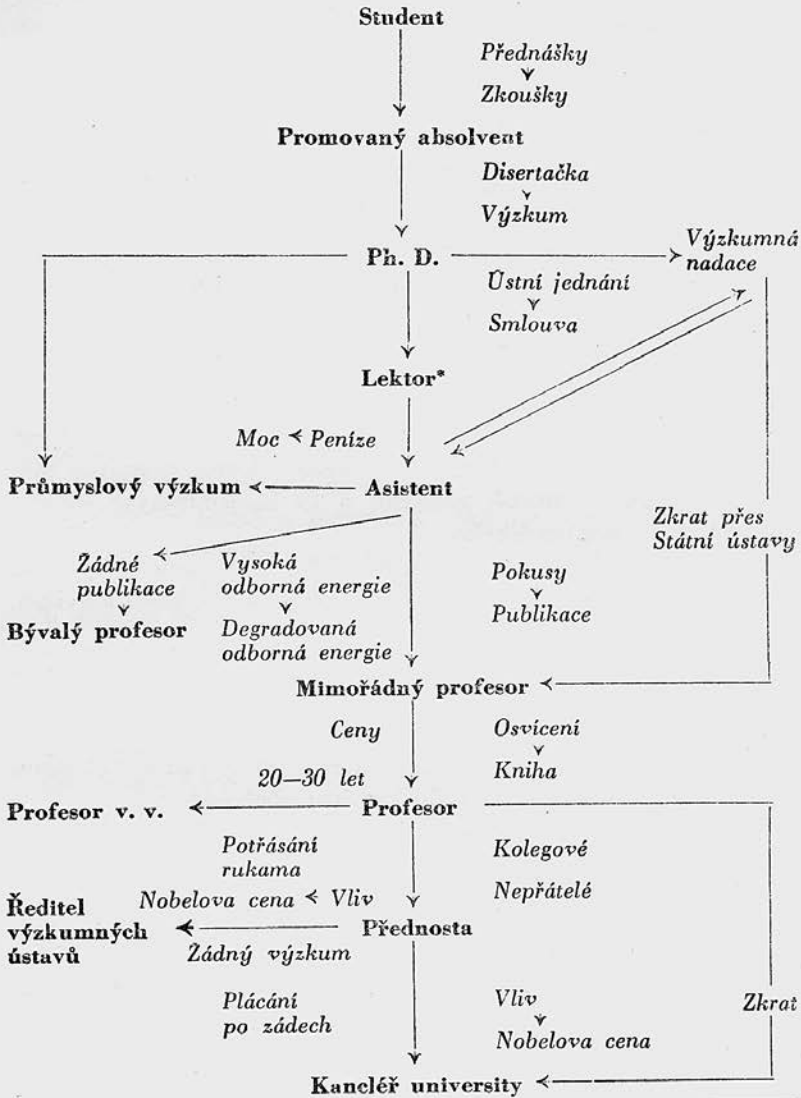
která v té době nebyla běžnému čtenáři dostupná, potlačují chronologii a asociativním způsobem mísí různé časové roviny, epizody, zážitky a informace. Před ideologickými apriorismy Werich dává přednost setkáním s konkrétními obyčejnými lidmi, touží po přímém kontaktu s nimi, je otevřený a všude také nachází otevřenost. Osou prózy je přitom vždy sám vypravěč a jeho vztah k popisovanému a vyprávěnému – ať už jde o Vídeň, italské kulinářské speciality, škodlivost televize, antické legendy o založení Říma či Caligulovy zvrhlosti.

MIROSLAV HORNÍČEK v *Javorových listech* (1968) zachytil své působení na světové výstavě v Montrealu. Svým způsobem navázal na cestopisy propagující přednosti československé vědy a kultury: jeho hrdost na triumf československé expozice byla nepolitická a nepředstíraná. Kniha je mozaikou epizod a obrázků, v nichž se střídá objektivní i subjektivní úhel pohledu, letmé hodnocení jednotlivých národních expozic, dění na výstavišti i v kanadských exteriérech s osobními příhodami, s potížemi při provozu Kinoautomatu (velmi úspěšného pořadu, který divákům dával možnost spoluurčovat podobu příběhu), zážitky z výstaviště i kanadské přírody.

Jestliže Werich a Horníček kultivovali cestopis humorem, **JAROSLAV PUTÍK** jej v knize *Dálky* (1962) oživoval kritickou racionalitou a vtipným pointováním dílčích sekvencí. Jeho cestopis vznikl jako výsledek cesty, při níž doprovázel Českou filharmonii po Austrálii, Novém Zélandě, Japonsku a Číně. Putík zde nepodává letmé dojmy, přistupuje k psaní s důkladnou věcnou poučeností a politickým rozhledem a míří k podstatě věcí.

Jako básník silného kulturního patosu přistupoval ke svým americkým reportážím **MIROSLAV HOLUB**. Jeho knihy *Anděl na kolečkách* (1963; rozšíř. 1964) a *Žít v New Yorku* (1969) na sebe navazovaly v důrazu na rozlišení civilizace a kultury. Holub obdivuje civilizační vymoženosti americké společnosti, neváhá vyzvednout reálné přednosti amerického vědeckého výzkumu, kosmonautiky, ale i běžné životní úroveň, služeb, obchodu a dopravy. Neustále však konfrontuje úroveň civilizace s úrovní kultury, kterou chápe jako lidské měřítko. Jeho intelektuální, racionální přístup je v souladu s americkou přetechlizovanou realitou, dostává se však do rozporu s americkým kultem účelnosti: přehnaný důraz na účelnost ochuzuje život o možnosti hry a imaginace, o možnosti básnického poměru k realitě, bez něhož není koneckonců možný ani technický pokrok. Holub není reportér, který by chtěl čtenáře instruovat, co si má o čem myslet, nic se mu nesnaží imputovat. Je věrný faktům, řadí a seskupuje je tak, jak mu velí jeho racionální povaha. Fakta promlouvají sama za sebe, nenesou žádnou ideologickou informaci, hodnocení popsané reality spočívá zcela na čtenáři. Autor nicméně nezapírá, že straní jak civilizaci, tak kultuře, ale jen takovým, které se nedostávají do rozporu a navzájem se umocňují. Stále výrazněji si přitom ujasňoval, že americké problémy dneška mohou být našimi problémy zítřka, že cesta civilizace je jen jedna a záleží na míře kultury, s níž se bude polidšťovat.

AKADEMICKÝ METABOLISMUS

* Hypotetický nestálý mezistupeň

Ukázka z knihy Miroslava Holuba *Anděl na kolečkách*, typografie Oldřicha Hlavsy, 1964

JIRÍ MUCHA se v knize *Černý a bílý New York* (1965) soustředil především na kulturní život americké metropole. Prošel galerie s produkty pop-artu a op-artu, seznámil se s happeningy, navštívil divadla na Broadwayi, černošské kluby v Harlemu, zašel na muzikál i show oblíbeného komika a sestavil mozaiku zajímavostí z neaktuálnějšího kulturního dění Ameriky. Výsledkem není moralizující freska, která by chtěla vyhrocovat kontrasty města, nýbrž hloubková sondáž, která ví, že mezi černou a bílou je celá řada přechodů a že výslednou barvu je obvykle těžké pojmenovat. Muchova kniha je plná poučných informací, podává obraz New Yorku s hloubkou, která je vlastní jen rozenému světoběžníkovi. Autor zde nemá výrazné umělecké ambice, avšak v pasážích, ve kterých se vrací na místa, kde žil jako dospívající hoch, nezapře osobní dojetí.

Epilog cestopisné fejetonistiky a esejistiky šedesátých let tvořila próza **EDY KRISEOVÉ** *Já & Japonsko*, která vyšla společně v jedné knížce s pracemi **OTAKARA MOHYLY** *Belgická skripta* a **VLADIMÍRA MILTNERA** *Z Púny do Púny* pod titulem *Putování bez fraku* (1968). Kriseová se v Japonsku zúčastnila mládežnického tábora, jehož účastníci vysazovali stromky v odlehlé japonské krajině, její pohled je však pronikavý, a i když v exotické zemi pobyla jen krátce, dovedla se velmi ostře podívat na specifičnost japonských zvyků, na podstatu japonské loajálnosti vůči starším a nadřizeným, jakož i na poměr mezi Evropou a Orientem. Její vyprávění je mladistvě neohleduplné, i když ctí zvláštnosti exotické morálky, straní opravdovosti, brání se konvencím a prázdňným zvyklostem.